

Spillemandsmuseet

Rebild

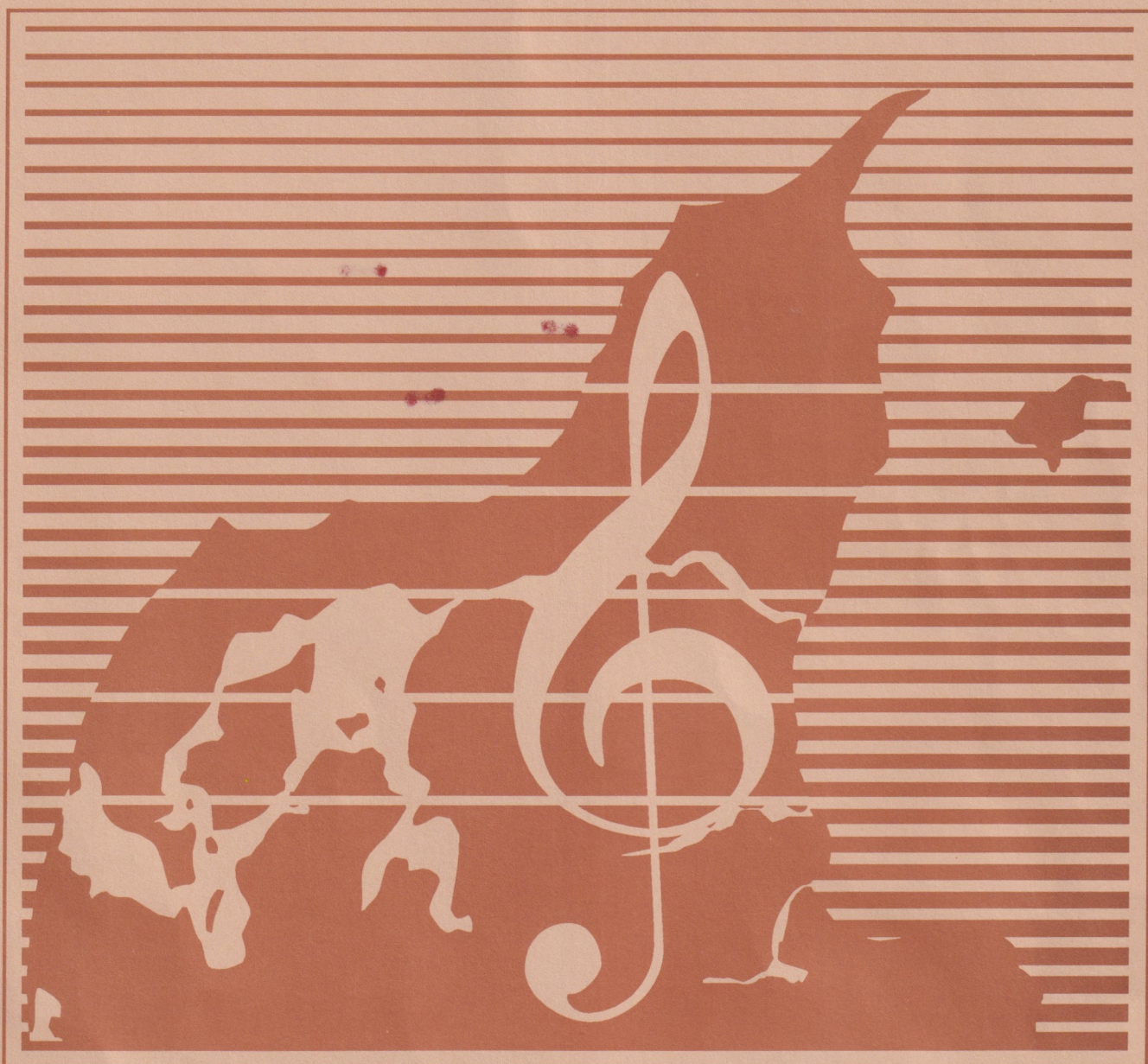
9520 Skørping

Tlf.: 98 39 16 04

NORDJYSK

*Må ikke
fjernes*

FOLKEKULTUR

Nr. 2

December 1995

3. årgang

Udgivet af: Foreningen for Musikalsk Folkekultur i Nordjylland

JYDE PETER - en himmerlandsk spillemand.

I det følgende vil vi præsentere en himmerlænding, der oplevede at blive lokal landsbyspillemand, professionel musiker i kendte københavnske orkestre, samt rejsende artist med musikalske klovnumre. Manden hedder Peder Pedersen, og han var født

*Bagerst, fra venstre:
Peder Pedersen (Jyde Peter) og sønnen Andreas T. Pedersen
Forrest, fra venstre:
Åse, datter af Andreas T. Pedersen og
Mette Pedersen (Peder Pedersens mor).*

i Stubberup (Årdestrup sogn) i 1856. Peder havde musikalske anlæg og allerede som 9-årig spillede han til bal sammen med morbroderen Niels Ræbild. Hele sin ungdomstid dyrkede han spillemandsmusikken og blev medlem af et kendt danseorkester fra Hvornum ved Hobro. I 1874 kom Peder Pedersen til

Århus som soldat, hvor han straks blev hvervet til regimentsmusikken. Sene- re spillede han i flere århusianske orkestre indtil han i 1880 rejste til København, som medlem af C.C.Møllers orkester.- Bortset fra årene 1888-90, hvor turen gik Europa rundt med et musikalsk klovnummer, blev det i København Peder Pedersen fik sit musikervirke. Hovedinstrumentet var oboen, men ellers spillede Peder allehånde træblæse- instrumenter, men også andre instrumenter som violin, cello, bas, tuba m.fl. I ca 30 år spillede han under Olfert Jespersen i Zoologisk have, men også hos mange andre kendte dirigenter, Georg Lumby, C.C.Møller o.a.

I en alder af 74 år faldt det ham ind at genopfriske den gamle musik fra barn- og ungdomstiden. Efter hukommelsen nedskrev Peder Pedersen en række af de melodier de spillede dengang, ligesom han skrev sine erindringer. Beretningen om Peder bygger på hans egne notater og erindringer og der skal især fokuseres på ungdomstiden i Himmerland, hvor han virkede som landsbyspillemand. På denne måde får vi et spændende øjebliksbillede af lokal musiktradition omkring 1860. Peder

Pedersen fik i København tilnavnet "Jyde Peter", hvilket bl.a. skulle komme af at han bevarede sin himmerlandske dialekt, og idet det hele tage var en gemytlig mand der kunne få gang i et selskab med en festlig historie.

Jyde Peter fortæller :

Jeg blev født den 16. september i Stubberup, Årde- strup sogn, be- liggende nord for Rold og Nørlund skove. Min far hed Andreas Pedersen, og jeg skulle, og jeg skulle så have hedt Peder Andreasen, men så sagde sognefoged Niels Krabsen, som levde i den ene af Stubberup- gårdene, at sta- ten ønskede at børn herefter til efternavn skulle have faderens efternavn, og så blev jeg den før- ste i Årdestrup sogn, som fik efternavnet såle- des.

Min fader lavede træsko som jo alle gjorde i skovegnene, og var landmænd til- lige. Mine foræl- dre havde intet hjem til at be- gynde med, men

Årdestrup 1873 - tegning lavet af Peder Pedersen

boede hos moders plejefader Mourits (Moust) Larsen. Stubberup bestod af 2 store gårde og tre husmænd. Det var en prægtig tid at leve i med ofte store sammenkomster, både gårdmænd og husmænd og tjenestefolk imellem hinanden.

Så var der skrædderen Kræn Bentsen som var hos os at sy klæder, Han var tillige spillemand og havde altid violinen med omkring hvor han var at sy tøj. Så spillede han lidt om aftenen. Så var det en aften jeg vågnede ved at høre tjenestefolkene danse hopsa oppe i storstuen til Kræn Bentsens violin. Jeg lyttede og lærte den

lette melodi og sang den med, selvfølgelig i samme toneart (D dur) og moder vækkede fader at han skulle høre drengen synge med. Derved opda- gedes det at der var musik i mig, det var der også i høj grad hos moder. Så fik fader af sin fader Peder Frederiksen, der var smed i Årdestrup, overladt et stykke jord til have op imod smedien at bygge et hus på, og så flyttede vi derop. Da var jeg vel 3 a 4 år. Så var det en søndag fader kom hjem med 2 harmonikaer som han havde lånt af sadelmager "Bømlerpeter".

Den ene var en enradet harmonika med to basklapper

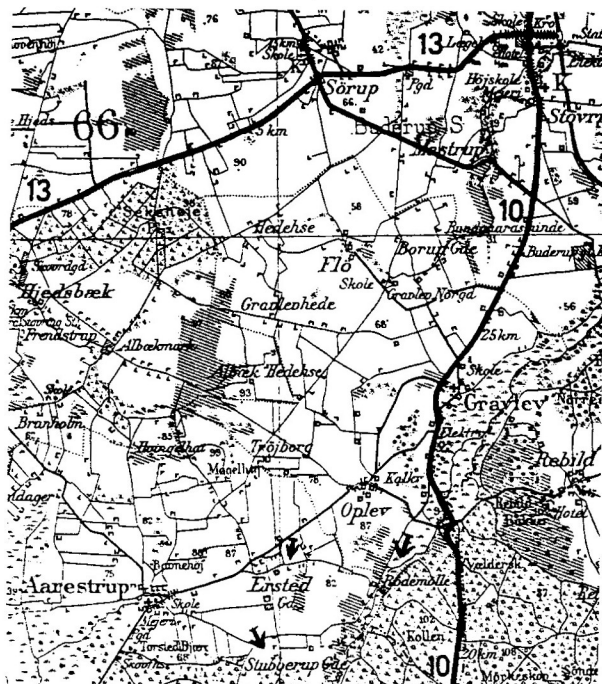
og den tog fader og forsøgte på da han engang havde spillet på sådan en. Men han fik ikke noget ud af det. Jeg fik den anden at lege med, det var en firekantet konsertino med klaviatur på begge sider af den slags som klovnerne bruger i cirkus. Og det varede kun et øjeblik så kom der melodier frem, og så købte fader sådan en i Ålborg hos Josefsen. Jeg kom med far og mor til lystighed og havde harmonikaen med og tjente ikke så få småskillinger sammen til mine forældre. Men karlene var så glade for mit spil at de trakteredede mig med for mange søde drammer, og så blev jeg så vrissevoren at vi måtte gå hjem en 1/4 mil for en 5 årig med kæfert.

Så fik min fader fat i en violin, det vil sige kun et dæk med hals på, der var hverken bund eller sider på, og jeg spillede melodier ved at glide med pegefingeren op og ned. Men da jeg så såe morbror Niels og Kræn Bentsen bruge alle fingre, så kunne jeg også gøre det samme. Så sagde morbror og Kræn B, når de nu blot kunne stemme den når du er alene, prøv nu. Så stemte de den i uorden, og jeg stemte den i orden som jeg huskede den skulle lyde, og man undrede sig såre.

Landsbyspillemand.

Så flyttede vi til Ersted, en lille by i Årdestrup sogn. Så var det i 1865, da jeg blev 9 år, at der skulle være en legestue hos morbror Lars Ræbild i Årdestrup i hans ny dansesal. Der var så højt til loftet, at de høje karle ikke behøvede at dukke hovedet, når de dansede under bjælkerne. Der for skulle der være stort orke-

ster på 2 mand. Men morbror Niels Ræbild i Stubberup kunne så ingen makker skaffe, og så sagde han til mine forældre. Nu kan Peder jo så mange stykker udenad (noder kunne jeg ikke) at a godt kunne klare mig med ham hvis han kan holde det ud. Min fader havde købt en god lille violin 3/4 størrelse hos Josephsen i Ålborg, og det første stykke morbror begyndte med var en vals, og da han mærkede at jeg kunne den så lod han mig alene om melodien og sekunderede med dobbeltgreb. På denne måde gik det hele natten fra 8 aften til 6 morgen uden at jeg blev søvnig.

Kort over Årdestrups omegn.

Fra den aften blev jeg professionel landsbysmusikant og spillede meget i forskellige byer.

De lokale spillemænd.

Jyde Peter opregner landsbyspillemandene i hjemsoget Årdestrup og de nærmeste sogne. Tidspunktet er omkring 1860, og som han selv udtrykker det nævnes både "profesionelle" og amatører.

Det er bemærkelsesværdigt at der f.eks i Årdestrup sogn nævnes 9 personer der kan håndtere et instrument.

1. Morbror Niels Ræbild i Stubberup (Årdestrup sogn).

2. Kræn Bentsen (Skrædder), (Årdestrup sogn). - var

særlig flink til at sekundere.

Kræn Vinter og hustruen Stine. Kroholder og spillemænd i Hvormum Vashus kro, Vest for Hobro. En af Peder Pedersens medspillere i perioden o. 1870-1880.

3. Hjort Anders (fra skovbrynet), (Årdestrup sogn), spillede med buen i venstre hånd og omvendte strenge.

4. Maler Jakob i Årdestrup, (han var fra Vendsyssel).

5. Jørgen Frederik fra Foldager (Årdestrup sogn).

6. Kræn Mikkelsen med hageskjægget, fra Torsted (Årdestrup sogn)

7. Jens Vestergård fra Torsted (Årdestrup sogn).

8. Kræn Danielsen og søn bette David, Årdestrup (amatører).

9. Laust Vinter (murer), Årdestrup (amatør).

10. Boddup Jens (Jens Borup), Gravlev mark (Gravlev sogn). Var en af de bedste. Han havde lært i Ålborg.

11. Søren Tygesen, Tindbæk mølle (Gravlev sogn).

12. Søren Gjarring (Gjerdings) i Rebild, Skørping sogn.

13. Grårup Pi Kristian (Pi Langhals), Skivum mod Nibe (Skivum sogn).

14. Petersen, (Nørlunds slotsmed), amatør, men en af dem med den bedste musiksans. (Ravnkilde sogn).

15. Rigsdagsmans Anders Nielsens søn fra Fyrkilde (Ravnkilde sogn).

16. Bette Jens, møllersvend i Nørvads mølle (Ravnkilde sogn).

17. Kræn Poulsen, sognefoged og smed i Rold. Hans to tvillingesønner Søren og Anders. (Rold sogn).

18. Søren Poulsen (smedens bror), gårdmand i Rold. (Rold sogn).

-De sidstnævnte (dem fra Rold) var næst Hvorum musikere de dygtigste.

19. Årdestrup Christian i Tveden, rejste sen. til Amerika. (Rold sogn).

20. Jens Mengler fra Brorstrup, rigtig en af vesterboerne. (Brorstrup sogn).

21. Søren Lassen, samt hans bror, begge fra Vrå i Rostrup sogn.

De var på højde med Hvorumnummerne.

Jyde Peter giver i sine notater en lille karakteristik af spillemændene og deres kunnen:

"Alle hvad boede vest for Årdestrup kendte ikke til harmonie. Men fra Årdestrup og østpå lavede de ganske gode dobbeltgreb ud af hovedet, medens dem vestpå spillede melodier allesammen, lige meget hvor mange de var. De var af denne grund ubehjælpelige, når de ikke kendte stykkerne sammen".

Jyde Peter beretter:

Så var der en købmand og bager Nielsen i Konradsminde i Nør-lund skov, der havde et skovbal, og vi gik der-

hørt ude i den egn. Orkesteret bestod af: På 1. violin Jens Christian Christensen fra Hvornum.

have mig frem ad den vej, så dristede fader sig til at spørge mesteren Jens Christian som spillede primo violinen udmærket til dans, om han ikke ville tage sig af en bette dreng, så han kunne komme videre. Så viste fader ham min primitive fløjte med 1 klap, og Jens Christian sagde så, kom herop og står ved mig og følg med. Kender du de stykker vi spiller. Nej dem havde jeg aldrig hørt før. Ja nu skal jeg spille en polka 3-4 gange igennem, og se hvor meget der kan hænge ved. Nå, første gang lyttede jeg og 2. gang lirkede jeg, og da 3. gang og 4. gang kom, blæste jeg så at sige hver tone rigtig. Hvor gammel er du? 11 år. Almindelig forbavselses. Ja der kan vi få en fløjtespiller, sagde hans svoger 1ste trompetisten, også en ualmindelig dygtig mand. Ja sagde mesteren du kan komme med til Hobro marked. Der var nu skovbal hvert år i Konradsminde og jeg blæste med der.

Conradsminde festplads ca. 1913. (Ravnkilde sogn). Festpladsen bestod af et dansegulv med raftehegn omkring, samt et halvtag til musikken. Blev senere flyttet til en plads ved Trads skovfogedbolig. I Conradsminde spillede Jyde Peter som 11 årig første gang sammen med Jens Chr. Christensens orkester fra Hvornum.

hen. Der var en mils vej igennem skoven, og der var et orkester på 6 mand fra Hvornum ved Hobro. Jeg havde min piccolofløjte med og blæste marcher, vi gik efter igjemmen skoven. Da vi så kom til festpladsen blev vi aldeles benøvet over dette orkester, for sådan et orkester efter kultiveret facon var ingensinde

2. violin (primo) Volle Tut fra Lindum. Sekund violin. Edvard Sørensen (Bødker) fra Hobro. Cello som bas, Dahl, skomager fra Hobro. Første trompet, Kræn Vinter, kromand i Hvornum Vasehus kro og anden trompet Kræn Fæster (smed) fra Hobro.

Da nu mine forældre gjene vilde

Så blev fader bestyrer i Røde mølle for kaptejn Bluhme i Nørlund, og så solgte han huset i Ersted. Der i møllen blev jeg 2. møllesvend. Det er en vandmølle som ligger så romantisk mellem mægtige bakker med lyng og Rold skov på den ene side og et åle- og ørredfiskerie. Det var en interressant tid for mig. Så gik Jens Christian hjem i besøg hos os efter skovballet, og så blev aftalen at jeg skulle møde i november ved 6 tiden i Skibsgade i Hobro, på klubben 1. sal og efter dengang var jeg med i egnen omkring Hobro til bryllupper og andre fester og legestuer, også alene, og i min egen egn, både sammen med morbror Niels som jo lærte mig noder til begyndelsen. Så da jeg skulle gå til præsten om sommeren i 1870, kun en gang om ugen, og slet ikke i skole, så fik Jens Christian mig anbragt i musiklære hos Selling i Randers. Her fik jeg købt en storfløjte og en Es og D

clarinet, og senere en trompet (cornet) og jeg rejste frem og tilbage til præst og musik. Men det gik jo ud over præstelektierne, og præsten sagde: Du har gode evner Peer men du bruger dem ikke til det du skal her. Nu skal vi se hvordan du vil besvare mine spørgsmål konfirmationsdagen. Så en dag sagde præsten til mig, er du spillemand, jeg så dig spille ved festen i Gravlev krat og ved Konradsminde, så det optager dig mere end lektierne tænker jeg. Men det bliver vel musikken du skal leve af. Nå det gik udmærket godt ved konfirmationen og da vi så fejrede dagen i møllen ved sødsuppe og kogte ørreder med smørsovs, da sagde morbror Niels. Der var ellers et par slemme spørgsmål præsten kom med til dig. Ja sagde mor, a sad med livet i hænderne. Men far sagde, det skal gå hårdt til når de er kommen til konfirmationen om de bliver udsat. Men jeg svarte prompte på hvad han spurgte om. Og

da vi konfirmander så en dag var bedt til kaffebord hos ham, forærede han os hver en bog. Mig sagde han til: Det er ikke for din flid, men for din gode forstand. Glem nu aldrig at takke for den på det rigtige sted. Han var forresten den dygtigste landsbyprædikant man nogensinde har hørt. Hans navn var Licht.

Militærmusiker.

Efter konfirmationen var det kun musikken jeg behøvede at ofte mig for. Jeg hjalp jo i møllen og med høsten. Da jeg så havde gået hos Selling i Randers en måned så sagde han: Som landsbymusiker behøver du ikke mere hos mig. Vil du gå videre så se om der skulle blive en plads ved militærmusikken i Ålborg, Århus, Fredericia eller Viborg få så tilsidst at ende i København. Så blev der en plads ved 14. Bataillon i Århus for en kornetblåser, og jeg blev antaget som som fast spille-

mand.-
Underkorporal. Men jeg kunne ikke læse moderne hurtigt nok. Jeg øvede og sled hele sommeren, jeg låe på kasernen, men det kom lige på engang med nodelæsningen.

Fra Røde mølle flyttede vi op til min fødegård hos moders plejefar som havde delt sin gård mellem sine 2 plejedøtre, min moder Mette og Dorthea som var hjertebarnet. Hun fik gården og den største part, men vi måtte bygge et boelssted på den lod vi fik. Men vi havde stået os bedre ved at blive ved at tjæne hos kaptajn Bluhme, for vi kom til at sidde for behæftet, og så byttede fader med Niels Abild i Rold, som var det sidste sted jeg boede hos mine forældre til jeg rejste til Århus. Den tid vi boede i Årdestrup, Ersted, Røde Mølle og Stubberup, står som de skønneste minder for mig, og det er også en smuk egn. Og så alle den masse landsbyer jeg spillede i, især i Jens Christians egn, der var mest at

bestille og jernbanen fra Randers til Ålborg blev lagt i 1870, så det gik jo glat. Da jeg så i Århus ikke havde nogen udsigt til avancement - jeg havde været to gange i lejren ved Hald 1875 og 77 og jeg var 17 år da jeg kom i tjenesten, - så gik jeg fra og levede som privat musiker og tjente godt nogle år. Tilsidst var der en sommer hvor jeg i reglen ikke tjente mere end 2 kroner om søndagen i Riis Skov med hornmusik. Ellers spillede jeg i det gamle teater 1.violin, cello eller fløjte og dirigerede til tider. Tilsidst spillede jeg violin i Vennelyst sangerpavillon. Det var en god plads, den gav 2 kroner pr aften og aftensmad med drammer og kaffe. Imidlertid fik jeg fat i en meget god obo fra brigadens tid og øvede mig, og da grebene er omtrent det samme som fløjte, så blev eg hurtig oboist, og da jeg så hørte at det stod så sløjt til med oboister i Kjøbenhavn, så fik jeg 100 kr af

fader og sejlede til København. Her gik jeg op og blæste for C.C.Møller og blev så straks antaget til en måned i Folke-teatret til operetten Flagermusen. Det rettede mig svært op, så jeg kunne betale min lille gjæld i Århus. Jeg fik nemlig den sidste sommer hos en høker for 5 øre mælk og fem øre tvebakker på kredit, det kogte jeg på spritapparat og så sad jeg på havnemolen og fiskede en lille flynder (skruppe) som den gamle kone jeg boede hos stegte til mig. Det var min middagsmad.

Peder Pedersens videre karriere.

Nu forlader vi Peder Pedersens erindringer og sammenfatter et kort resume af hans videre livsforløb, der hovedsaglig kom til at foregå i København.

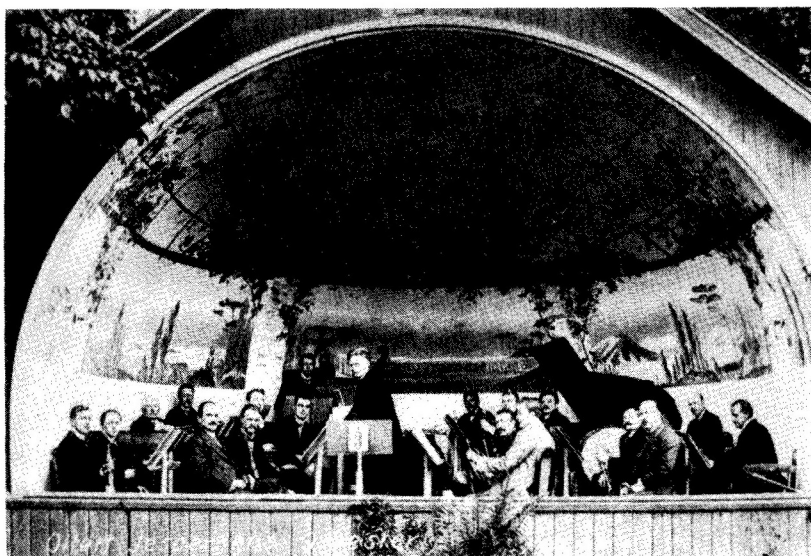
I 1881 blev han fast oboist hos C.C.Møller i Tivoli. Ret snart kom han dog med på en turne som Georg Lumby arrangerede, idet de med stort orkester rejste rundt i hele Danmark. Repertoiret var blandet underholdningsmusik og klassiske stykker. Tilbage i 1884 hos C.C.Møller i Tivoli og atter skiftende steder med bal- og concertmusik. I 1889-90 kom der et in-

gevinst blev til en økonomisk nedtur, især da Peder blev syg i Wien og måtte opereres. Herefter vendte han atter hjem til København og genoptog sin gamle tilværelse. På rejserne i Østeuropa havde Jyde Peter fået stor forkærlighed for zigøjnermusikken, som han opfattede som noget ganske specielt.

Nylig hjemkommen fra sin artistrejse lærte Peder

han professor Hammerich ved hans musikhistoriske foredrag. Peter havde specialiseret sig i de gamle træblæserinstrumenter, også forlængst glemte, og kunne på denne måde supplere de historiske foredrag, med at demonstrere instrumenterne. Her blev han en værdifuld for musikhistorisk museum i København. På sine gamle dage fik han ideen med at nedskrive en lang række af de gamle dansemelodier, som han i sine unge dage havde spillet sammen med de himmerlandske spillere. Peder kunne huske melodierne og nedskrev dem efter hukommelsen. I et års tid rejste han rundt i Danmark sammen med to medspillere, og optrådte med disse gamle melodier, indtil "nummeret var slidt op", som han udtrykte det. En lang og farverig karriere sluttede med Jyde Peters død i 1937.

Niels Jørn Østergård.

*Olfert Jespersens orkester i København.
Peder Pedersen ses som nr. 6 fra venstre.*

termezzo i Peder Pedersens liv, idet han fik smag for artisteriet. Inspireret af cirkus og deres musik-klovner sammensatte han et nummer som blev tilbudt cirkus og varieteer i Europa. Jyde Peter trakteredede forskellige instrumenter på en morsom måde, altsammen ledsaget af en god mimik. Nummeret førte han rundt i Vest- og Østeuropa samt Rusland. Det som skulle have været en økonomisk

Pedersen at stemme og reparere klaverer, og denne gerning blev supplement til musikudøvelsen. Peder Pedersen spillede i mange københavnske orkestre i de forkellige sæsoner. Fra 1899 blev han fast medlem af Olfert Jespersens orkester, der spillede i Zoologisk have. Her blev Peder i 30 år. To vigtige perioder i Jyde Peters liv og levned skal også nævnes her. I nogle år assisterede

Nr 4 Vals. Fagerstrøms Vals.

~~Peder Pedersen~~. Spillet af Fagerstrøm ^{inden} mig paa ^{1862.} koncerten i Hvidovre.

Page 2

Eksempel på Jyde Peders nodeoptegnelser, Fagerstrøms vals.

Kilder: Fru Grete Pedersen (Peder Pedersens barnebarn).
Dansk Musiktidskrift 25. årg. 1950.
Musikhistorisk Museum, København.

Fotos : Sognehistorisk arkiv i Ravnkilde, Spillemands-
museets arkiv og fru Grete Pedersen.

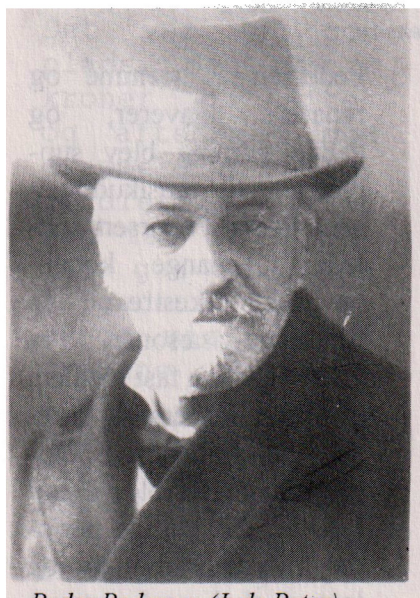
MENGLER

Peder Pedersen (Jyde Peter) nævner i sin fortegnelse over midthimmerlandske spillemænd (omkr. 1860) en Jens Mengler. I en artikel om Døstrup sogn i svundne dage har vi fundet følgende. Artiklen er skrevet af en Chr. Nielsen, Vester Doense, og blev bragt i en af Hobro aviserne for mange år tilbage.

Nielsen fortæller om gården Spudalsgård og dens omgivelser. Nord for Spudalsgård lå en holm, som kaldtes Daasholm. Der var tre husmandsbrug, hvoraf det midterste tilhørte Døstrup mølle. I det nordligste boede en

dengang kendt musiker, Jens Mengler, af familien Mengler. Det blev fortalt at når han spillede til

bryllup og legestue, spillede han med violinen på nakken mellem de dansende. Han var også noget af en gartner, og havde mange frugttræer, som var en sjældenhed på den tid.

*Peder Pedersen (Jyde Peter)
som ældre.*

Jyde Peter og dansen.

Gennem Peder Pedersens erindringer og notater er det muligt at få et lille indtryk af dansetraditionen omkring 1860-70 i Himmerland. Peder Pedersen udøvede sin periode som landsbyspillemand i hjem sognet Årdestrup, og de nærmestliggende sogne. Som medlem af Jens Chr. Christensens orkester (fra Hvornum ved Hobro) kom han i perioden også til at spille vidt omkring i den sydlige del af Himmerland og i egnen syd for Hobro.

Jyde Peter fortæller:

Vi spillede til bryllupper og til gilder og offentlige legestuer. Et bryllup varede gerne tre dage. Først to i et stræk, så sov man det af sig, så mødtes man igen den tredie dag til frokost med sursteg. Balterne kunne være ret livlige. Det skulle helst ende med slagsmål. Når de et havde været opp at slås, så havde der ingenting været ved ballet. Det gik lystigt til f.eks. ved dansen på Hobro marked.

Om danserepertoire fortæller Jyde Peter:

Der blev danset mange rund-

danse. De var så klangfulde og melodiske på vor egn. Der blev spillet valse, polkaer (eller hamburgere som vi kaldte dem), hopsaer, galopader og mazurka. Ovre i Søndre Onsild dansede de endnu menuet. Det var kun i denne lille by, man dansede helt fint, ligesom i "Elverhøj". Nu er det vel helt forsvundet. Der var mange dejlige danse, som trekant, firkant-, ottemandsdans, totur, tretur, fir tur, sekstur, ot tetur, fandango. Så var der fangeskotsk, hvor karlen og pigen skulle fange hinanden og der var reel og skomagerdans. Danse fyldt med

munterhed. Nogle danse kunne vare 1/2, ja til en hel time, så dem huskede man med "væmmelse". Iøvrigt blev de lange turdanse danset mest oppe i Vendsyssel.

Peder Pedersens ud-sagn om dansetraditionen er stykket sammen efter diverse avisartikler fra starten af 1930'erne, samt hans egne notater.